

Nachtvlinders in Drenthe

Dit artikel is eerder gepubliceerd in kwartaalblad 102 van Het Drentse Landschap

Tekst

Eef Arnolds en Geert de Vries

Nachtvlinders worden veelal oneerbiedig “motten” genoemd vanwege het idee dat het saaie bruine vlindertjes zijn die allemaal op elkaar lijken. Niets is minder waar. Het is een boeiende en kleurrijke groep insecten, met vele oogstrelende soorten. Alleen krijgen we ze zonder speciale hulpmiddelen nauwelijks te zien. In Nederland komen zo’n 900 soorten grotere nachtvlinders voor en daarnaast nog 1200 soorten micro-nachtvlinders. Die laatste blijven hier buiten beschouwing.

[Geelschouder-spanner](#)

[Zwarte l-vlinder](#)

De Vlinderwerkgroep Drenthe gaat de komende jaren de nachtvlinders in Drenthe systematisch in kaart brengen. Ook de natuurgebieden van Het Drentse Landschap worden door vrijwilligers onderzocht. Daartoe worden kort voor zonsondergang speciale felle lampen opgehangen die veel Uv-licht uitstralen. Veel soorten nachtvlinders worden door licht aangetrokken. Een laken bij de lamp moet de nachtvlinders verleiden daarop neer te strijken. Meestal wordt ook een nachtvlinder-val geplaatst: een houten kist die eveneens van een lamp is voorzien. Nachtvlinders cirkelen rond de lamp en kunnen in zo’n val terecht komen. Aan het eind van de nacht worden ze gedetermineerd, geteld en ter plekke weer vrijgelaten. Nachtvlinders komen niet alleen op speciale lampen af. Ook zwakkere lichtbronnen, zoals straatlantaarns en buitenverlichting aan huizen trekken nachtvlinders aan. Het is verrassend wat je ziet als je hier op let. In een verlicht fietstunneltje in Assen zijn soms

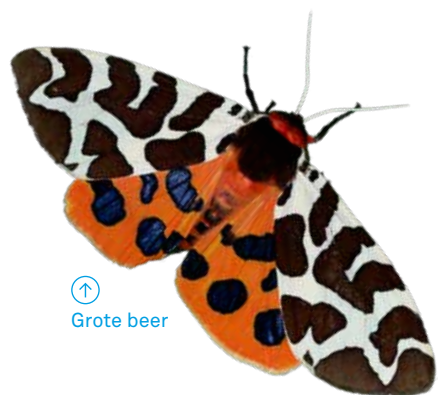
wel eens meer dan duizend nachtvlinders bij elkaar gezien! Naast licht gebruiken we ook lokstoffen om nachtvlinders te inventariseren. Het gaat om gistende mengsels van zoetigheden als appelmoes, stroop en bananen die op boomstammen worden aangebracht. De geur daarvan trekt sommige soorten aan, die er een smakelijke nachtelijke maaltijd van genieten.

Ontdekkingsreis

Wat zijn de meest karakteristieke soorten voor de verschillende landschappen, zoals heidevelden, graslanden, bossen? Wanneer en waar vliegen de meeste soorten? Zijn er ook nachtvlindersoorten die in Drenthe meer voorkomen dan in de rest van Nederland? Menigeen die eenmaal met ‘nachtvlinderen’ is begonnen, kan er niet meer mee stoppen. Die spanning elke keer: wat zal deze nacht aan nieuwe soorten opleveren? Ongeveer een half uur na zonsondergang landen de eerste vlinders op het laken. Inder-

↑
Eikenblad

↑
Grote beer

→
Rozenblaadje

daad, veel soorten zijn bruin. Maar er zijn ook fraai gekleurde soorten, waarvan je elke keer weer enthousiast wordt, zoals pijlstaarten, Rozenblaadje, Vuursteenvlinder en Grote beer. Soms is het een komen en gaan van vlinders; dan weer zit je een hele nacht te wachten en is de oogst slechts enkele gewone soorten. Dat maakt het nachtvlinderen zo avontuurlijk. Het hele jaar zijn er nachtvlinders te zien. Er zijn soorten die alleen in het voorjaar vliegen zoals de Lente-orvlinder en de Voorjaarsspanner. De meeste nachtvlinders zijn in de zomermaanden te zien. De Zomervlinder dankt er zijn naam aan. In de herfst loopt het aantal soorten snel terug, maar dan vliegen wel soorten die typisch zijn voor dit seizoen, zoals herfst- en gouduilen. Zelfs in de wintermaanden zijn er nog een paar soorten actief. De Kleine en Grote wintervlinder zijn soms zo talrijk dat het in het schijnsel van koplampen van een auto lijkt of het licht sneeuwt. Om een goed beeld te krijgen van het aantal soorten dat in een bepaald gebied leeft, moet je elk seizoen de duistere wereld in duiken.

Zo pontificaal vele soorten 's nachts op het laken ploffen, zo onzichtbaar zijn ze overdag. Dat moet ook wel, want talloze vogels struinen elk hoekje en gaatje af op zoek naar een lekkere snack. Nachtvlinders hebben een arsenaal aan trucs tot hun beschikking om niet in de snavel van hun grootste vijanden te belanden. Soms zorgt een geraffineerd vlekkenpatroon er voor dat de contouren van het vlinderlichaam wegvallen tegen de achtergrond. Een voorbeeld zijn de schutkleuren van de Dennenpijlstaart. Veel soorten hebben nog een plan B als ze toch onverhoopt worden ontdekt. Die soorten proberen met list en bedrog hun vijanden te slim af te zijn. De Pauwoogpijlstaart bijvoorbeeld zet plotseling 'grote ogen' op als een belager te dichtbij komt. Voor de meeste

belagers is dat al voldoende om het hazenpad te kiezen...

Heide- en veenvlinders

De prachtige Drentse heide- en hoogveengebieden zijn niet alleen geliefd bij toeristen, maar ook bij nachtvlinders. Hier verblijven veel nachtvlinders die elders in ons land minder voorkomen. Een voorbeeld is de Veenheide-uil die hier op vochtige heidevelden en rond veentjes vaak wordt aangetroffen, maar elders schaars is. De rupsen leven onder meer op Struikhei, wilgen en Wilde gagel. Het paradepaardje van de Drentse heidevelden is wel het Eikenblad, een bizar gevormde vlinder met een stompe snuit. De vlinder mist een roltong om voedsel mee op te nemen en moet gedurende zijn korte leven teren op reserves uit het rupsenstadium. Die rupsen leven vooral op Vuilboom en Lijsterbes aan de rand van grote heide- en veengebieden. Vroeger kwam het Eikenblad wijd verbreid in ons land voor, maar tegenwoordig is de soort nagenoeg beperkt tot Drenthe.

Nachtvlinders van bossen

Een groot deel van onze nachtvlinders doet zich als rups te goed aan bladeren

van bomen en struiken. Bossen, parken en houtsingels zijn dan ook rijk aan soorten. Sommige eertijds gewone bosvlinders zoals de Ringelrups zijn landelijk sterk afgenomen, maar in Drenthe nog wijd verbreid. Het voorkomen van de landelijk gezien zeldzame Zwarte l-vlinder is vrijwel beperkt tot Drenthe. Een opvallende soort die de laatste tijd sterk toeneemt is het Karmozijnrode weeskind. Het is een grote uil met bruine voorvleugels, subtiel getekend als boomschors. Pas bij verstoring toont hij zijn fraaie rode achtervleugels. Het Karmozijnrode weeskind is kenmerkend voor oude eikenbossen en demonstreert het tot wasdom komen van loofbossen in Drenthe. Ook sparren- en lariksbossen hebben hun eigen bijzondere nachtvlinders, bijvoorbeeld de Lariksspanner en Spardwegspanner. Een reden te meer om oude, goed ontwikkelde naaldbossen in Drenthe te behouden. Het Drentse Landschap beheert daarvan prachtige voorbeelden, bijvoorbeeld in de ontginingslandgoederen Kortewegsbos en Landgoed Vossenbergh.

Verrassingen langs de Hunze

De grootschalige nieuwe natuur langs de Hunze biedt nachtvlinders volop kansen, vooral aan soorten van moerassen. Het was verrassend om in het Lofargebied bij Exloo de zeldzame Heidewitvlakvlinder aan te treffen, waarvan de rups op Dop en Struikhei leeft. Die planten komen in het Lofargebied slechts mondjesmaat voor. Op grote heidevelden wordt de Heidewitvlakvlinder zelden gezien. Kennelijk stelt de soort speciale eisen aan zijn habitat, die nog onbekend zijn. Vorig jaar kwam in een natuurgebied van Het Drentse Landschap bij Exlooërkijl een Witkraagrietboorder op het licht af. Het is een nieuwe soort voor Drenthe die aan rietmoerassen gebonden is. Stellig hebben het Hunzedal en de veenkoloniën voor nachtvlinders nog veel verrassingen in petto, temeer omdat daar nog maar weinig onderzoek is verricht. En dat geldt eigenlijk wel voor heel Drenthe.

↑
Pauwoogpijlstaart

